

POVSOD SE MI NOV SVET ODPRE

Pavle Kveder

Zimsko spanje živali

Več stvari nas jeseni spominja in opominja, da bo kmalu zavladata v naravi zima s svojimi zvestimi spremljevalci: mrazom, snegom in burjo. Vse se pridno pripravlja na njen приход.

Pernati prijatelji, katerim je dano popotovati v daljne dežele, se poslove od nas. Drugi, ki ostanejo tu, trpe mraz in lakoto. Ljudje in živali se pripravljajo za zimo. Človek si priskrbi kuriva, obleke in obutve ter hrane, da ne bo pozimi prezebal in stradal. Živalim in pticam, ki ostanejo pri nas, pa podeli narava toplejše in gostejše kožuške, ki jih vsaj malo varujejo pred mrazom. No prav za prav ti kožuški le ohranjajo telesno toploto pred velikimi toplotnimi izpremembami.

Ni pa samo topla suknjica dovolj za zimo, tudi za želodček je treba poskrbeti. Zato je kaj pametno uredila narava sama, ko je dala nekaterim priliko, da zimsko dobo in njene neprijetnosti kar prespe.

Mnoge živali si skrbno izbero in pripravijo že jeseni svoje zimsko bivališče. Nekateri zaspanci obdržijo tudi čez zimo svoje letne domove, le preuredijo si jih. Veverica spi pozimi kar v svojem starem gnezdu, polh sanja v svoji luknji, jazbec v svoji jazbini.

Nekatere živali pa si poiščejo za zimo nov dom in ga res skrbno uredijo. V tak domek si nanosijo mahu, listja, trave, perja. To so sredstva, ki jih uporabljajo zoper mraz. Stric jež si kaj pametno in spretno pripravi svoje zimsko domovanje. V gozdu poišče debelo plast odpadlega listja. Zvali se nanj in večkrat potrklja po njem, da se suho odpadlo listje nabode na njegove igle in tako otovorjen prenese mehke listnate blazine v svoje prezimovališče. Vsaka žival si uredi dom za zimo po svoji pridnosti, sposobnosti in potrebi. Nekatere so pri tem zelo iznajdljive. Hrček si n. pr. uredi zimsko stanovanje še enkrat globlje kot sicer, da se ubrani hudega mraza.

Pa tudi še tako dobro urejen zimski domek ni še vse. Od gladu bi utegnile poginiti živali v najbolj skritih in skrbno pripravljenih zimovališčih. Tudi pozimi je treba hrane. Nekateri si nanosijo zalogo za pozno jesen, slabe zimске čase in zgodnjo pomlad (n. pr. veverica, polh, hrček), ker bi takrat nikjer ne bilo mogoče najti zanje potrebnih živil. Te poiščejo pred spanjem, včasih pa se tudi malo prebude, pretegnejo zaspane ude, založijo prazne želodčke in zaspe dalje.

Dolgost zimskega življenja je pri živalih zelo različna, od nekaj tednov pa celo do tri četrt leta prespe nekateri kožuharji. Hrček in veverica se navadno zbudita že po nekaj tednih spanja, hranita pa se potem navadno s hrano, ki sta jo nanosila jeseni. Tudi jazbec malo spi. V zimskem času skoti samica mladičke in treba je skrbeti zanje. Jež spi do pet mesecev, polh nad pol leta. Zimsko spanje se pri nekaterih živalih za nekaj časa prekine, nato pa spet nadaljuje.

Rjavi kosmatinec na sprehodu...

Tudi trdnost spanja je različna. Jež spi n. pr. trdno in je v spanju skoraj neobčutljiv. Zelo rahlo pa je jazbečevo ali medvedovo spanje. Ta dva spita le v največjem mrazu. Kosmatinca medveda prisilita in napodita v brolg prezimovat le visok sneg in strupen mraz. Mile zime pa ne prespi. Bolj dremlje kot spi ta kosmati hlačon, saj ga pre-

budi vsak najmanjši šum. Pač pa se prej pobere spat samica — medvedka. Nanosi si mahu in listja in pozimi skoti 1—5 mladičke. V skrbi za svoje mladičke tudi rada skrivata svoje zimsko bivališče, da ga ne najde sovražnik — človek. Pred zimskim spanjem se medved nekaj tednov pripravlja na zimo s postom. Le jagode uživa takrat. Pozimi pa mu nadomešča hrano prej nabrana mast, ki se je v telesu nakopičila kot v shrambi.

Največ prezimovalcev pozimi ne uživa nikake hrane. So izjeme, kot smo slišali. Če se žival prebudi, kmalu začuti lakoto, ki pa s spanjem spet preneha. Včasih použije taka žival le majhen obrok. Ko so nekatere živali nalašč prebudili, mnoge od njih niso hotele použiti ponudene jim hrane. Med spanjem nekako odreveni ves živalski organizem. Posamezni organi med spanjem omeje svoje delovanje (le omeji se, ne pa preneha!). Živalsko telo se med zimskim spanjem hrani z mastjo, ki se v živalih nabere nalašč v te namene. Zato živali zelo shujšajo, so mnogo lažje — opešajo pa kljub temu ne.

Telesna temperatura spečih živali se med spanjem zniža. Včasih je le nekaj stopinj višja od temperature ozračja v naravi. Polh ima med spanjem 10—12 stopinj toplote. Po zimskem spanju pa se temperatura spet dvigne do normale. Kljub spanju pa živali ne preneso vsake temperature. Če pade temperatura nizko, se zbude, da se z gibanjem ogrejejo, zarijejo se še globlje v pripravljeno ležišče, kjer jim je potem topleje. Če pa bi ne bilo tako, bi mnogo živali poginilo.

Tudi diha jo med spanjem živali mnogo počasneje. Tako jež včasih vdihne in izdihne le petkrat v minuti. Najbrž se skrčijo pljuča in je v njih tudi manj krvi kot takrat, ko živali bede. Tudi srce udarja slabše in počasneje, zniža se torej število srčnih utripov, pri ježu od 75 na 25 v minuti. Vse to: zmanjšanje temperature, počasnejše dihanje in slabše utripanje srca je možno zaradi tega, ker živali nič ne delajo, se ne premikajo in telo v mirujočem stanju rabi vsega mnogo manj. Zato zadošča tem spečim živalim, da ostanejo žive, med letom nabrana zaloga masti, pri drugih pa v gnezda in prezimovališča nanosena hrana, ki jo použijejo med prebujenjem.

Pravi vzrok zimskega spanja doslej ni ugotovljen — gotovo pa je, da jih k temu sili prirojeni nagon, ki jim narekuje, da se pripravljajo na zimovanje redno in pravočasno, vsako leto. Včasih so namreč mislili, da mraz uspava živali. Pa ni tako, saj zaspe pozimi tudi živali, ki jih morda gojimo v toplih prostorih. Ko pride njihov čas, zaspe. Je že pametno urejeno naše božje stvarstvo, četudi mnogim vprašanjem še največji strokovnjaki niso mogli priti do dna. V tropičnem podnebnju pa prespe nekatere živali v otrplem stanju največjo vročino. Torej ni samo mraz vzrok spanja.

Mnoge živali pa nimajo sposobnosti, da bi si smotrno uredile in pripravile prezimovališča. Nekatere namreč pretolčejo vso zimo nepripravljene in nezavarovane pred vremenskimi izpremembami. Tako prežive kobilice otrple na kaki veji vso dolgo zimo. Telesni deli jim postanejo krhki in lomljivi. Čebele se stisnejo v panjih in se medsebojno grejejo. Mnoge žuželke prezimujejo na prostem, navadno jih najdejo pri nas ostali krilatci, ki se z njimi radi posladkajo. Seveda pa mnoge živali zelo stradajo pozimi, ko ne morejo najti potrebne hrane. So pa nekatere tudi pravi mojstri v stradanju. Kačam celo mraz ne škodi. Zvijete se jih več skupaj v klobčič in sladko spe. Včasih je katera zaradi mraza trda ko palica, no, na pomlad pa se s toploto spet oživi. Ribice se pa zarijejo v blatna dna, oziroma prežive zimo v vodi pod zamrzlo površino. Tudi z žabami je isto; zarite v blato čakajo toplih pomladnih dni.

Mnogim živalim pa prinese zima smrt. Nekatere zmrznejo ali poginejo zaradi drugih vremenskih neugodnosti. Miške, ki zimujejo v dolgih podzemeljskih rovih in gnezdih, navadno na pomlad zalije voda in utonejo, če se ne zbude pravočasno. Mnoge živali pa preganja ravno človek pozimi. Polha radi love zaradi njegovega kožusčka, da naredi iz kožic tople suknjice in polhovke. Ptičkam, ki se pode lačne za hrano, je tudi hudo, zato jim pridno pokladajmo zrnja in drobtinice!

Tako torej prezimovalci različno ugodno prežive zimo. Ko pa prinese pomlad toplote in sonca, nam spet oživljajo živali naše gozdove, polja in travnike, veseleč se novih sončnih dni.

Svjatoslav

Mišo se je izgubil

Mišo se je izgubil
v daljna, daljna morja,
večja kot so tokraj
in onkraj obzorja.

Mišo se je izgubil —
kdo bo šel za njim?
Morda mati, morda oče
s srcem žalostnim?

Tiho se smehljajo
naše zvezde zveste,
Miša pripeljajo
čez nerodne ceste

na zelene trate
in še preden noč je
k mamic, k očetu
v blaženo naročje.